

SETOMAA

ilmub aastast 1995

Seto uhkus

Seto Kuningriigist on saanud setode uhkuse ning kohaliku kultuuri sümbol. Kord aastas võib ka see, kes setodest ega Setomaast midagi ei tea oma silmaga näha ja käega katsuda, mis on ehe seto kultuur. Kuningriik meelitab kohale nii vanu kui noori, peale setomaalaste ka hulga kaugeimat rahvast. See on päev, mil setondus on tõeliselt ausse tõstetud — tullakse kokku, maitstakse sõira ja kuulatakse leelot, vaadatakse lehvivat seto lippu, pidutsetakse kuninglauas ja kirmasel.

Seto Kuningriik on saanud kultuuri väga oluliseks osaks, kuid see on ennekõike väljund, tulemus, mitte kultuur või ehe elu. See, kuidas Setomaal ja setomaalastel läheb, määravad tegelikult rohkem ülejäänud 364 päeva — need, mis kahe kuningriigipäeva vahele jäävad. Kuivõrd suudab Setomaa rahvas oma traditsioonilist elulaadi ja kombeid veel hoida ning edasi kanda.

Kuningriigi ja leelopäeva, aga ka seto kooride ning kuningameistrite olemasolu ja suur huvi nende kätetöö vastu näitab, et kõik see on midagi väärt. Tuleb vaid suuta seda ära kasutada ning panna enda kasuks tööle ka ülejäänud 364 päeval aastas.

Iga rahva kultuuri aluseks on tema keel. Esimene setokeelne mängufilm Taarka saab valmis tuleva aasta kevadpuhadeks — on põhjust selle üle uhkust tunda. Ja mitte vaid neil, kes massistseenis mõneks sekundiks kaamerasilma ette jäid. Setomaalased on näidanud, et on valmis ühise eesmärgi nimel panustama — olgu siis teatri- või võtteplat-sil, või kuningameistrite võistlusteks valmistudes.

Igaüks, kes paneb Kuningriigi või mõne muu püha puhul selga seto rõiva, proovib järgi mõne seto retsepti või õpib ära ühe seto laulu, on juba väikese panuse kultuuri kestmissesse andnud.

Seto uhkuses, mis korra aasta massiliseks muutub, peitub rohkem jõudu kui esmapilgul arvata võib. Uhke on mõelda, et just Setomaal elavad kõvemad vägimehed, osavamad pillimängijad, nutikamad sõnasepad, parimad leivaküpsetajad ja sõirategijad. Ja et just siin saab kõige maitsvamat õlut ja puhtamat handsat. Kuningriik ongi selle uhkuse silmnähtavaks väljundiks.

Lehte tegevä:

Toimetaja — Taro Igor, tel. 7954494, mob.5273985,
e-post: igor.taro@setomaa.ee

Kiil — Sarvõ Õiõ

Makett ja külesäädmine — Taro Julia

Kirätsura: Nutovi Mirjam, Hörna Maar'a, Sarvõ Õiõ, Lillagu
Anti, Riitsaare Evar, Saarestiku Teele, Linnamäe Lauri, Ilvese
Aapo, Kauksi Ülle, Hörna Aare, Matvei Arvi, Raudoja Ahto

Välläandja: Setomaa Valdade Liit

Trükjä: AS Printall

Lehe ilmumist tugõva Setomaa Kultuuriprogramm

Kiri Kiroda: Igor Taro

Setomaa ajaleht

Laossina küla

64308 Mikitamäe vald

vai igor.taro@setomaa.ee

**Toimõndusõl om õigus kirju
toimõnda ja naid lühendä**

Kuningriik kui elomuud

Kitke' ja tehna'ke' Pekot!

Om hää ku rahvas mõist ummi pühakotussit vahtsõt üles löüda' ja taht nuid avvusta'.

Kolosovo, Sesniki ja Ned-säjä küläpääväl, mia' oll päiv pääle päätnitsapäivä, olliva' küläinemisõ' tennü' kõrda in-nidse Jumalamäe. Renaldo Veeberi tahvitsõt Peko kujo sai hindäle aukotusõ. Teno külävanõp Hüdsi Silverilõ, kinkõ ihvidämisõl tetti ka' pidolik kujo õnnistaminõ, mia' toimus maajumalidõ tahtõl.

Setomaa inemisõ' viil tiidvã' vannu tarkuisi ja perimusi, õt kuismuudu süämehelü kut-sõl esivanõbidõ jumalit pallõl-da' ja kittã'. Tasanõ vaimu-jummal Peko avitas ja kaits. Inemisõl või olla' mitmit ju-malit hinge kaitsmah, ku tä nuid pallõlda' ja kullõlda' mõist!

Timahava om Meremäe mäel Seto Kuningriigi Päiv. Põimukuu edimäne puulpäiv om saamah setodõlõ pääväs, ku' kuningas Peko näütäs läbi uma rahva määne om seto vaim ja vägi, kuultõdas vällä vahtsõ' meistri' ja pareba' võt-va' ütstõsõl mõõtu leelota-misõh, pillimänguh, tandsuh, süüke-juukõ valmistamisõl. Päävä töösõl poolõl and Peko Kuningriigi pääväle kokko tul-nu' rahva läbi vahtsõ ülembso-otska valimisõ märgõ.

Meremäe mägi om Seto-maa ammunõ elämiskotus (asulakotus) ja ka' üts illos kavvõndõhe kaemisõ kotus. Illos om mi maa. Pall'oh om tä põlinõ, pall'oh salaperäne. Inemisõ', hoitkõ' taad seto väke, mia' viil alalõ. Hoitõh

RIITSAARÕ EVAR

Seto Kuningriigi
ülembsootska

Hoitkõ' taad seto väke, mia' viil alalõ. Hoitõh tuu põlinõ kasus. Massikultuuri kommerts paistus siih võõras ja ülearonõ. Kuningriigipäiv ommõgi' üts mõõdupuu, mia' näütäs kuis üte aastagaga om miil ja kiil hoita mõistnu' põlitsit tarkuisi.

tuu põlinõ kasus. Massikultuuri kommerts paistus siih võõras ja ülearonõ. Kuningriigipäiv ommõgi' üts mõõdupuu, mia' näütäs kuis üte aastagaga om miil ja kiil hoita mõistnu' põlitsit tarkuisi. Otsusõ' omma' var'okaetusõst miil' viku vai kimmüste kotsilõ.

Rahvas olgõ' uhkõ',õt olõ-mi' seto', a üttegi' inemist tuu iist halvusta', õt tä seto olõ-õi', kah kõlba-ai'!

Seto Kuningriik piät olõ-ma õgapääväne elomuud — kanda'seto tiidmisi, kä-sitüvõttit, hellü; seto eh-tit ja rõivit; tetã' ummi süü-ke-juuke; kõnõlda' nii latsi ku'täüskasunuisi, eläjidõ ku'tshknidõga seto keeleh! Hoi-ta' umma leelot, otsi' sõnno.

Seto elõ algas perrest ja tar-rõst! Tuust kuis esã hõit immã, mäantse helüga ütstõsõ-ga' kõnõldas, kuis latsi opa-tas, kuis uma koto ilosast te-tãs. Inemisõ armastus hindã ja uma kultuuri vasta saasõ al-gusõ kotost. Sõbraliguh, luuva elomooduga kotoh kasus hüã lats. Ku om hüvvi perrit, sis taht inãp latsi ka' tagasi kodo tulla' ja rahvas kasus.

Rahvas, k'augõ' iks Peko havva pääl Petsere oosõh ja tammõ man — mastõrah! Nuidõ maiõ pääl omma' iks k'aunu pallõmah, tehnamãh, märkmãh miil' vanavanõba'. Tävvelikult saa-ai' kiãki' meilt miil' maid ar' võtta' ku' miil' eis' anna-ai'!

Peko kuiõ hoitkõ' iks vi-lãsalvõh vai väekotustõ pääl! Ku' olõ-õi' suuri vilãpõlda, sis külbge' peotãis rükã vai nin-nipindrehe, õt Peko saasi' sü-güse uma vilãpeo ja sis tä saa vilãkusõnnõ vasta anda'. Tim-mã miil' õt ette tehna! Tohi-i' ar' hãõdã' maa ja leevã avvus-taminõ.

Seto rahvas piat kaitsma ja hoitma ummi maid ja mõtsu, lãttit, vanavanõbit, tãmbãt-si ja hummõnitsi latsi! Seto-maa iistvõtja' ja vanõba', olkõ' kimmã' avvustamma põlidsõ

rahva tahet. Latsilõ jãtke' koo-li' kodolãhkohe kuuli k'avvu'. Ahnõst mõttõst tekkünü' ette-võtmisõ' juusku' liiva!

Kõvastõ hoita' sõprust hõi-murahvidõ ja tõisi põlisrah-vidõga! Põlisrahva' hoitva' maad ja näidega' kuuhtüüd teteht püsüs ilm lag'a ja puhas. Vana' palvõ' ommava' alalõ leeloh ja näide juurõ' omma' pikã' ja künnüse' kavvõndõhe! Lõüdge' õigõ aig ja kotus näid kõrrata!

Peko usk uma rahva valg-õt päivã ja kãsk õga päiv ilo-litsõl ellã! Ilolitsõ eloga ine-minõ om hindãh kindla ja tiid midã tä taht ja liigus uma süã-me perrã vaimu tsihti müüdã kõrdapiteht ilma poolõ, koh omma' kõrrah mõistus ja pu-has süã ja kõiki inemisi sal-litas. Tüllütükjit keeletãs ja tagasihoidlikkõ tougatas ette-poolõ. Õgah päävãh om illos hummuk ja õnnis õdak, õgah eloh om uma tähetund. Olõ-õi' pühãst, minkõ nimel võit sarjada inemist. Olõ-õi' õig-õmbast õigõmbat, minkõ pe-rãst tüllü kakku'. Hüã oppaja, võtkõ' õpilaisi ja antkõ' ummi tarkuisi edesi. Sis elo lãtt edesi ja kunsti' edenese'.

Seto Kuningriigipäiv om pühã, minkõl om pikep aolu-gu ku' aastanumbri' näütãse'. Seto' ja näide sõbra', tulgõ' kokko, õt uma vaimukimmüst pruumi' ja ummi jumalit kit-tã'. Ütsainus päiv kõigi seto kuningriigi päivi siãh, min-kõperrã tulla' või nõsõng. Seto kirã' ja helü viil kergütãs väke!

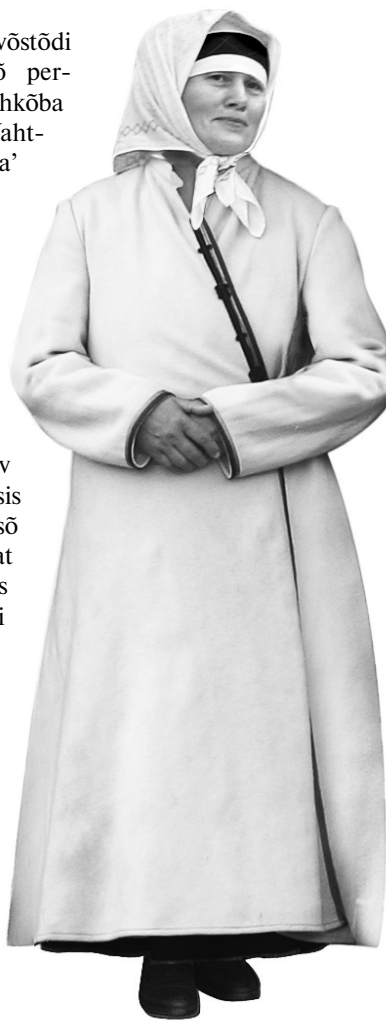
Seto rahvas, tuntkõ' ar' vi-lãkus mia' om Peko puult ant. Tuntkõ' vägi, kuis taad juhti' ja kasvata'. Tuntkõ' säädüse', mia' avitasõ' hoita'!

Sarvõ Õiõ: Laulukuningriik

Ku' vanastõ arvõstõdi kalendrit loodusõ per-rã, sis no' tulõ rohkõba kaia' ilotamisi järgi. Vaht-sõh kalendrih omma' ka' liikuva' ja kuu-päävälitsõl üte ko-tusõ pääl saisva' pää-vã'. Kododsõ' pido' omma' sünnüpäävä', pulmapäävä', ütidi-se' kokkosaamisõ' omma' Vilãndi Folk ja Võro Folk ja kind-lahe Verska leelopäiv ja Seto Kuningriik ja sis vanast kokkok'aumisõ kombist viil Lindora laat ja vaehtõ pääle mahas ka' mõni kirmas ja suvi ommõgi' müüdã.

Mõnõ päävä perãst om tulõkil (4.aug.) s'oo suvõ suurõp se-tosidõ kokkokogonõ-minõ Meremäe mäe pääl — Seto Kuning-riik.

Nii ku' om olnu', õt koh jo' kats-kol' setot om kuuh, sis sääl naa-tas laulma, sis ku-

Nii ku' om olnu', õt koh jo' kats-kol' setot om kuuh, sis sääl naatas laulma, sis kuningriigipäävä üts tähtsãp asi ommõgi' sõnolitsõ võistlus

nigriigipäävä üts tähtsãp asi ommõgi' sõnolitsõ võist-lus. Edimãtsel kõrral oll inne tiidã', õt minkast tulõ laut-a', a perãst om olnu' õks nii, õt hummogu hõigatas laulu-teema vällä ja tunni ao pe-rãst piat laul valms olõma. Tuul aiga, ku' laultõh eleti, sis olnu-us säãne kotusõ pääl laulusõnnu vällämärkmõ rassõ ja ka' sõnolitsi oll pia üle üte.

Laulusõnnu tohi-i' paprõ päält maaha lukõ' ja tohi-i' ka' määnestki' varahappa tett laulu laulta'. S'ool kõr-ral om sõnolitsõ välläsort-jaist oodõ õgast leelopar-gist kats naist ja Hao Paali ja Kalkuni Andreas.

Nuu' kats naist võiva' eis' iist üldã' ja umah pargih laut-a', õnnõ ummi puult tohi-i' hããletã'. Ja sõnnu tetã' ja laulta' võiva' kõik, pia-ai' olõma lauluparki ütõh. Täht-sã' omma' sõna', kullõldas sõnnu ja kuis mõistõtas viie-perrã nuid üldã'. Tulgõ' julg-õhe sõnotamma, sis om kul-lõjil midã kullõlda' ja nãgijil midã nãtã'.